

EVVIVA LA PAZ

een reisverslag *baukje spaltro*

4 14:40

EVVIVA LA PAZ is het reisverslag van het begin (winter 2005) van mijn project Citymap&Citysnack (CMCS). Deze speciale uitgave is alleen voor de 25 Gulle Gevers van mijn project gemaakt en is in een beperkte oplage van 30 handgemaakte exemplaren uitgegeven. © Baukje Spaltro, Amsterdam, 2007
Concept, redactie, vormgeving en productie: Baukje Spaltro

30 / 30

EVVIVA LA PAZ

Aanleiding Citymap&Citysnack

Aan de slag CMCS

Op reis

La Paz een impressie

Verkiezingen

SIART 2005

CMCS museo Tambo Q. : Citysnack

Pampahasi

CMCS Dalia Gambarte : Citymap

Zona Sur : Boliviaanse kunstenaars

Terug

B. Jansjens je bent CMCS-donateur nr **30** en je hebt de kleur **DONKER GEEL** gedoneerd. Beste gulle gever dank voor je bijdrage aan mijn project Citymap&Citysnack (CMCS) ! Dit exemplaar is speciaal voor jou gemaakt! Ik wens je een bijzondere tocht door dit reisverslag, met veel leesplezier! Dankzij je bijdrage heb ik mijn project CMCS kunnen realiseren. CMCS is mogelijk gemaakt door 62 donateurs. Zo hebben kinderen in La Paz getekend met de gesponsorde kleuren en heb ik arme en rijke Bolivianen getrakteerd op zelfgebakken Hollandse poffertjes. Met je bijdrage is op het projectschort geborduurd **JANSJES**
Dank je wel!

AANLEIDING

Citymap&Citysnack

In een nummer van BK-informatie (2004) lees ik een oproep: Kunstenaars worden uitgenodigd zich op te geven voor de biënnale in Bolivia in maart 2005. Mijn eerste reactie is tsjee kon het niet dichterbij.....maar dan lees ik het thema van deze biennale: Urban Rythm. Ik denk: hier moet ik werk inzenden. Zo stuur ik twee foto's op van doeken uit mijn serie BAUC (Breitner- Amsterdam Under Construction). Maanden hoor ik niks, tot het moment dat ik denk dat de hele biënnale wegens onrust in Bolivia is afgeblazen. Maar net terug van vakantie ligt er een uitnodiging op me te wachten. Ik ben door de ballotage en wordt uitgenodigd voor de biënnale . Waaaauoow en Ooeeps tegelijkertijd! Ik heb een week de tijd om te beslissen om mee te doen, twee weken de tijd om mijn werk in te leveren voor verzending en twee maanden de tijd om me te organiseren. Ik begin gewoon en kijk dan waar het schip strandt. Eerst de bekende wegen bewandelen, een versnelde projectsubsidie bij het fonds BKVB aanvragen. De ambassade in La Paz (Bolivia) vraagt of een van de Nederlandse participanten de subsidieaanvraag wil coördineren. Ik bied mijn diensten aan. Snel aan de slag, bedenken wat ik ga doen en hoe ga ik dit realiseren. Ik zie mij nog zitten achter mijn oude computer die elk uur crasht, omdat deze mijn ideeën niet kan volgen? Opeens zie ik de kern van mijn project: als ik aan de andere kant van de wereld kom voor een Boliviaans feestje dan wil ik een Hollands feestje als wederdienst en dank aanbieden. Het project Citymap&Citysnack is geboren. Met als doel verscheidenheid van cultuur ontdekken en uitwisselen.....

Citymap&Citysnack (CMCS) gaat over het uitwisselen van elkaars culturele identiteit. Het uitwisselen ontstaat door zowel een plattegrond van het onbekende te tekenen (de stad) als door een typisch snack aan te bieden (pannenkoeken met stroop). Cultuur is de manier waarop je denkt over je land en mensen, is hoe je kijkt naar de dingen en is ook hoe je proeft. Vandaar dat ik de koppeling tussen het tekenen en eten, tussen kunst en gastronomie gebruik. Ontdek elkaars verschil en deel de overeenkomst wordt het motto van mijn plan. Wat is er mooier om door te proeven te beseffen dat iets onbekend en toch lekker is. Zo ontwerp ik het projectlogo: een schort. Ook maak ik kaartjes, prikkertjes en een echt schort, die ik tijdens het bakken ga dragen. Hierop worden de donateursnamen in kleur geborduurd (pag.27). Concreet houdt Citymap&Citysnack in dat ik onderstaande twee dingen in La Paz ga doen:

Ik ga Citysnacks (pannenkoeken bakken) tijdens de opening van de International Honour Exhibition (SIART) in Museo Quirquicho te La Paz. Hier komen de welgestelden (pag.14).

Hiernaast ga ik Citymaps tekenen met de kinderen van de basischool Dalia Gambarte. Deze school bevindt zich in een van de armste wijken van La Paz, Pampahasi. Ik vraag de kinderen hun eigen stad te tekenen. Ik neem tekenmateriaal mee uit Nederland en als dank voor alle Citymaps trakteer ik hen op een Hollandse Citysnack, pannenkoeken (pag.17).

Financieel bedenk ik ook een noodplan om zo niet van de subsidie afhankelijk te zijn. Ik vraag mensen een kleur voor Bolivia te kopen, Doneer een kleur dan koop ik die kleur en ik borduur in die kleur de naam van de donateur op het projectschort.

AAN DE SLAG

CMCS

projectlogo

Ik ga aan de slag en stel het projectplan samen, met begroting en plan van aanpak. Ik maak een mail oproep om zo geld binnen te krijgen. Dankzij de hulp en het schrijftalent van Inge W slaat de donateurs-mail aan en ontvang ik genoeg donaties. De mail is een eigen leven gaan leiden, werd doorgestuurd waardoor ik door veel onbekende donateurs gesteund werd.

Voor de fondsen en bedrijven maak ik een visuele versie van mijn projectplan. De lastigste klus is de financiering van de reiskosten. Omdat ik pas 3 weken voor vertrek boek kost de ticket ruim €1500 i.p.v. €800. Ik probeer sponsoring te krijgen via de vliegtuigmaatschappijen. Helaas zonder resultaat. Ook ben ik een natuurlijk persoon waardoor ik bij veel fondsen geen subsidie mag aanvragen (Plan Nederland, VSB fonds, AFK, HIVOS, Cultuurfonds, Prins Claus Fonds, St.Doen, SKAN fonds e.a.). Wel waren de reacties erg positief. Uiteindelijk heb ik geen subsidie gekregen, echter wel 62 sponsors! Donateurs konden kiezen: een bijdrage van €10 (alleen naam op schort), vanaf €25 (naam op schort en vermelding website) of vanaf €50 de gulle gevers. Deze ontvangen als enigen dit exclusief reisverslag.

Het project kostte €4750. Via sponsorgelden heb ik in totaal €4215 ontvangen, het resterende bedrag heb ik uit eigen middelen betaald. Met de productie van deze uitgave heb ik quitte gedraaid.

Om het plan in La Paz zelf goed uit te voeren heb ik via Marceline L een supercontact gekregen, Marianne K zij is de voorzitter van Stichting Netwerk Kleine Projecten Bolivia. Zonder haar hulp en contacten was dit project zeker niet gelukt. Zo heb ik een tolk, Alejandro, heb ik contact met de directrice van de basisschool Dalia Gambarte Mercedes Valdiviesa gekregen. Ook ontmoet ik in Den Haag Patricia T, die een belangrijke galerie in La Paz heeft. Via haar ontmoet ik Erika Ewel en Cecilia Lampo, professionele kunstenaressen uit La Paz. De doeken worden gelukkig op kosten van de Nederlandse Ambassade verzonden, dat scheelt weer. Mijn contact met de culturele attache Gonke dR verloopt erg goed.

Om het plan goed uit te voeren wil ik proefbakken, kijken of ik het wel aankan om heel veel pannenkoeken snel achter elkaar bakken. Ik organiseer een brainstorm/baksessie met een paar goede vrienden, waaronder Mylene vD en Wendy V. Het proef pannenkoeken bakken is een regelrechte ramp ....een pannenkoek bakken duurt te lang, ca. 3 minuten. Dit is te lang, zeker tijdens een grote opening en voor een ongeduldige groep kinderen. Hiernaast zijn de gekochte pannenkoekenpannen flut! Gelukkig werkt het brainstormen enorm, zo pas ik mijn plan aan en besluit poffertjes met poedersuiker te bakken. Een portie kan ik delen en het bakken gaat sneller. Ook ruil ik de zware pannenkoekenpannen om voor lichtgewicht poffertjespannen. Ik koop flacons en heel veel poedersuiker. Jump langs de Hema voor leuke Hollandse vlaggetjes, welke dienen als vorkjes. en koop meteen zes nepmedailles, voor de winnaars van de tekenwedstrijd, het tekenen van de Citymaps. De winnaars krijgen een medaille, komen op de foto en krijgen dit boekje.

OP REIS

Via Bonaire, Lima is het een lange zit.... reistijd heenreis 22 uur. Ik vertrek voor letterlijk en figuurlijk naar de andere kant van de wereld. Ik die nooit lange verre reizen wilde maken, ontkom er nu niet aan. 25 oktober tot 6 november 2005 ben ik in La Paz, Bolivia. Ik kom om 23.30 uur an in El Alto. Dit het dichtbijzijnde vliegveld van La Paz. El Alto heeft 1 miljoen inwoners en grenst aan La Paz, dat ook een miljoen inwoners heeft. stap uit het vliegveld en voel alles duizelen. Gelukkig waren mijn vliegtuigburen een Amerikaans dokter en diens vrouw (psychologe) die me er op attenderen dat ik er heel bleek uitzie. Zelfs de douane reageert verschrikt. Ik schrik van de vele militairen op dit kleine vliegveld Ik mag meteen doorlopen. Ik kan worden opgewacht door Alejandro, tolk via Marianne, en misschien door iemand anders die door de SIART organisatie is gestuurd. Wat blijkt: er wachten 2 heren, beiden in een rode jas op me. De ene met een bordje 'mister spaltro', de ander recht tegenover met een bordje 'Bouke ik wacht' deze bleek Alejandro te zijn. In mijn duizeligheid, denkend dat ik me in een onderzeer bevind groet ik eerst Alejandro en wijs tevens naar de ander. Deze bleek bij de service van de hostel te horen. Gelukkig: ik heb een slaappleats! Beiden kijken me verbaasd en bijna boos aan. Ik mompel meteen ter geruststelling naar Alejandro dat ik alle kosten vergoed. Eenmaal in de taxi ontwaakt er na enkele minuten een sprookjesachtig dal, vol met lichtjes. ik voel aan mijn oren dat we afdalen. Ik blijf "waouw" roepen, ik heb nog nooit zoiets moois en vreemds gezien. Voel me bijna stoned. ik heb het gevoel dat ik een tweede werkelijkheid binnenstap. een mengeling van halve paniek, vermoeidheid en een hoop nieuwsgierigheid. Ik merk dat ik geniet van dit avontuur! ik probeer een logica te ontdekken maar geef me uiteindelijk over en denk: laat maar komen! Het zal een bizarre reis worden.... *een Reisverslag*

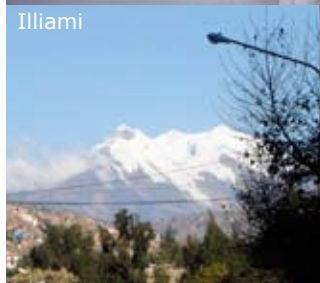
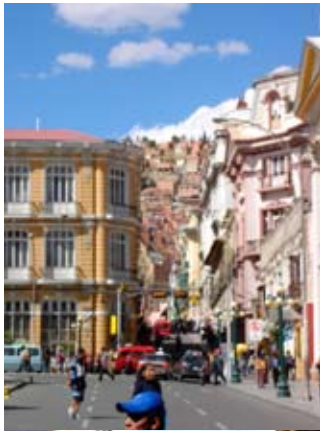
PENSION REPUBLICA

Ik kom aan in een verlaten La Paz, slapend in een gele sluiër van straatverlichting. De taxichaffeur moet de hostel receptionist wakker bellen. Voel me meteen thuis op deze plek. Ik loop een hofje binnen, zie de horizon steeds meer heen en weer bewegen. Eindelijk in mijn kamer. Nog nooit ben ik zo blij met Amsterdams kraanwater geweest. Ter voorbereiding had ik een boekje over hoogteziekte gelezen. Tessa, mijn huisarts had me het e.e.a. voorgeschreven en aangeraden te doen, w.o. water meenemen.

Ik ga liggen op het bed, maar ben te opgewonden om meteen in slaap te vallen, mijn gevoel van avontuur neemt toe. Ik beseft dat alles hier anders is. Komende uren zijn spannend, ik moet op mezelf letten. Mogelijke hoogteziekte moet ik meteen kunnen herkennen. De dorst wordt erger. Hoe zal mijn lichaam op deze plotselinge hoogte reageren. Amsterdam, Bonaire en Lima bevinden zich allen op zeeniveau of er onder. La Paz bevindt zich op 3600 meter hoogte. De vlucht Lima-LaPaz, staat bekend als risicovol. Omdat je binnen twee uur 3800 meter stijgt. Ik kalmeer mijn gedachten, neem het laatste slok Amsterdamse water en duizel in slaap. Ik word al na een paar uur wakker en sta vertraagd op. Voel me raar...alsof ik constant oordopjes in mijn oren heb. Nog meer bedwelmd door de hoogte. Ik ervaar het alsof ik toegelaten ben tot deze nieuwe werkelijkheid. Ik ga op onderzoek uit. Eerst op zoek naar vocht, want ik heb erg veel dorst, voel me net een uitgedroogde spons. Verken de verschillende hofjes en concludeer dat ik me in een heel leuk pension bevind. Stap de ontbijtkamer binnen. Er is een vrouw die enkel spaans/boliviaans spreekt....LEUK. Ik versta haar woorden niet. Hier start mijn CMCS avontuur in een onbekende dimensie. Ik ben beland in een tweede werkelijkheid waarin ik zal communiceren via gebaren en energie in plaats van het gesproken woord...ik knik vriendelijk Ja. En krijg mijn eerste kopje MATE, cocabladeren thee en goed tegen de hoogte. Ik koop meteen twee flessen water, elk van 3 liter. Zie je wel alles is hier anders....

LA PAZ

een impressie

Illiami

Plaza Murillo

Museo Nacional de Arte

El Prado

Na het ontbijt ga ik op pad. Alles zweeft om me heen. Ik voel me in een vertraging en heb erg veel dorst. Het lijkt net alsof iedereen heel snel loopt en praat.

Ik heb 10 dagen om alles voor elkaar te krijgen in La Paz, bereikbaarheid is heel belangrijk. Als eerste moet ik binnen een dag een heel goedkoop Boliviaans prepaid mobieltje scoren. Als tweede me melden bij de organisatie in het Museo Nacional de Arte. Gelukkig heb ik een stadsplattegrond.

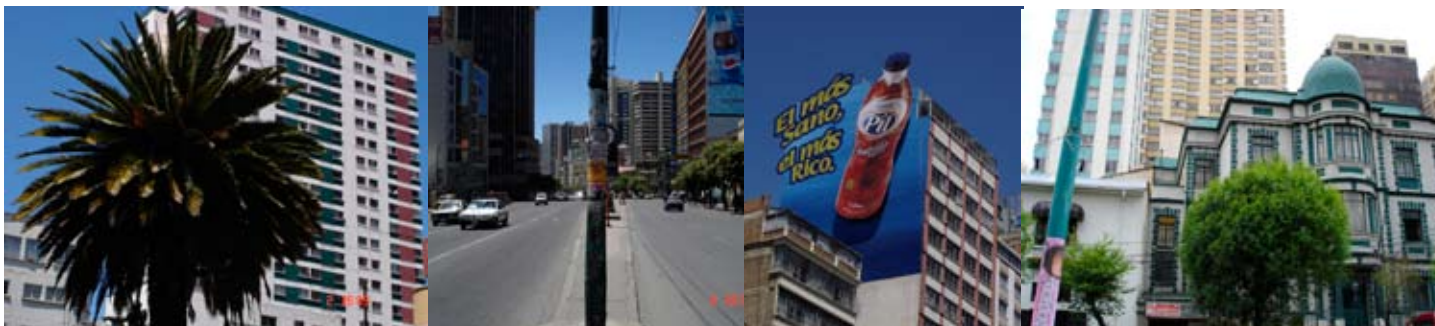
La Paz, de hoogste hoofdstad ter wereld. De stad ligt in een dal, het hoogste punt is 3800 meter hoog (wijk Pampahasi), het centrum bevindt zich op 3600 meter en het laagste punt is de residentiële stadswijk Zona Sur (het Zuiden) op 3000 meter.

La Paz kenmerkt zich met name door een wirwar aan architectonische stijlen. Je ziet flatgebouwen met pal ervoor kolonialistische villa's. Het ene moment waan je jezelf in Cuba en het andere moment in Oost Berlijn. Zoiets als een welstandscommissie bestaat hier niet, maar goed ook!

Ongeacht waar je loopt, in elke wijk, op elke straat hoek zie je de eeuwig besneeuwde bergtop van de berg ILLIMANI. De een na hoogste berg van Zuid Amerika (5600m). Het is een boeiende stad, vol tegenstellingen. De tegenpool van Amsterdam. De ene straat met top en dal, de andere heel vlak, grote pleinen, veel zon, veel stof, en iedereen loopt relaxed. Haast bestaat hier niet. Ik voel me thuis.

el optimismo e contagioso y yo quiero enfermarme
toda nuestra acción es un grito de guerra contra el imperialismo

VERKIEZINGEN

Op zondag 18 december 2005 zijn er nationale verkiezingen in Bolivia. Tijdens mijn verblijf daar zijn er dagelijks demonstraties van de Boliviaanse boeren. La Paz is geheel afgesloten. Nijs kan de stad worden in- of uitgevoerd. Ik zoek butagas om poffertjes te bakken. Dan breekt het GAS protest uit, nergens is gas te vinden en als je het vindt is het duurder dan goud. Gelukkig redt ook hier Alejandro me uit de brand!

Nog nooit heb ik zo'n grote vlag gezien, alsof de vlag het mankerend respect voor het gezag moet vervangen. Op 19 december 2005 wint Morales de verkiezingen, en wordt zo de eerste indiaanse president van Bolivia.

Op Allerzielen (2 november) dwaal ik door een verlaten stad, hierdoor zie ik meer van La Paz, ik dwaal door een uitgestorven centrum. Kom Christoforus Columbus in marmer tegen. La Paz kent geen winkelsluitingstijden. Zo kom ik af en toe een kiosk tegen die open is. Het is warm, de zon schijnt, de stad straalt, het is rustig, heerlijk!

SIART 2005

Biennale voor hedendaagse kunst

Gonneke de Ridder- cultureel attache LaPaz

Mijn inzending: Platanen 4 en Barbizon CS

Openingsavond SIART - museo Etnografico

Welkomdiner organisatoren en kunstenaars

Sol Matteo - curator SIART

twee kunstenaars (Brazilië en Uruguay)

SIART

Er zijn veel performances, lezingen, tentoonstellingen, een kunstacademie, studenten, curatoren en vooral kunstenaars uit alle windstreken. Ook staan er veel beelden in de openbare ruimte, met name de stier van kunstenaar Juan Bustillo trekt veel bekijks. Alle disciplines zijn ruim vertegenwoordigd, van traditionele beeldhouwkunst tot interactieve video-installaties, zowel jonge als gerenommeerde kunstenaars doen mee. Het biënnaleprogramma bevat iedere dag meerdere openingen en lezingen. De SIART activiteiten zijn verdeeld over zes grote musea, verschillende ambassades, het Goethe Instituut en de openbare ruimte. Naast de biënnale is er het Cineuropa Film- en het Afrikaans Muziekfestival. Na mijn vertrek begint het Internationale Dansfestival. Overdag is het heel druk, ik ga openingen en lezingen af. Maar het regelen van alle spullen om poffertjes te bakken kost veel tijd. op zoek naar de plaatselijke markt, boodchappen doen zonder de taal te spreken. Af en toe ontmoet ik Alenjadro (mijn tolk), hij helpt me afspraken te maken met verschillende partijen en laat me veel van La Paz zien. Ik loop en drink veel water (6 liter per dag). Eet helaas weinig, omdat het eten overwegend lamavlees is. Ontmoet allerlei kunstenaars en heb veel interessante gesprekken. 's Avonds is het doorzakken met wie je die dag hebt ontmoet, gesprekken gaan of over kunst of over de verkiezingen en of het Amerikaanse leger mogelijk een inval vanuit Argentinië zal doen. Men zegt dat Amerika geen Indiaanse president wil hebben. Ook de hoge klassen in Bolivia, vaak van Duitse herkomst, willen niet riskeren dat hun grond door de oude eigenaren (Indianen) teruggevorderd wordt. Het Boliviaanse bier HUARI smaakt lekker, alleen is het oppassen geblazen, omdat je door de hoogte zo dronken bent.

EXPOSICIÓN INTERNACIONAL DE HONOR

museo Tambo Quirquincho

De internationale eretentoonstelling wordt gehouden in het Museo Tambo Quirquincho. Dit is een oud klooster, sinds een jaar weer open na een lange restauratie. Dit is het pronkstuk van hedendaagse kunst in La Paz. Heel bijzonder: de directeur is een vrouw, Maria Teresa Rojas. Ze heeft in Brussel gestudeerd. Hierdoor kan ik met haar half Italiaans half Nederlands praten. We kunnen het goed vinden samen, en ik mag tijdens de opening van de eretentoonstelling in de patio poffertjes bakken. En mag zelf een plek uitzoeken. In deze patio staat een prachtig werk van de Duitse kunstenaar Konrad Karsten. Het gebouw is groot en er zijn drie verdiepingen vol kunst. Mijn doeken hangen op de tweede verdieping in een prachtige zaal. Alle nationaliteiten zijn door elkaar tentoongesteld.

In de kelder is een mooie installatie van de jonge Braziliaanse kunstenaars Carlos Contente. Vanuit Nederland doen er zeven kunstenaars mee. De internationale eretentoonstelling toont werk van 40 kunstenaars uit: Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Mexico, Nederland, Noord-Amerika, Paraguay, Peru, Spanje, Servië, Uruguay, Venezuela.

CMCS poffertjesopening in museo Tambo Q. : **CITYSNACK**

Zaterdag 29 oktober 2005. Vandaag om 11 uur is de opening van de internationale eretentoonstelling van hedendaagse kunst.

Ik ben om 7 uur opgestaan en heb het deeg in mijn pensionkamer gemaakt. Uit Nederland heb ik garde, zeef, 4 flacons, bakmes, 2 poffertjespannen, bordjes, Hollandse vlaggetjes-prikkertjes, poedersuiker, roomboter, zout en gist meegenomen. Gisteren heb ik verse melk, bloem en eieren gekocht. Aan de receptie vraag ik of zij de Hollandse boter in de magnetron willen smelten. Ik vraag ook een glas warme melk, waarin ik de Hollandse droge gist oplos. Pak alle kookspullen uit. Zeef de bloem, kluts de eieren, voeg de overige ingrediënten toe. Ik vervoer de mix in lege waterflessen. Hier heb je flessen van 3 liter. Elke fles vul ik tot de helft, zodat het beslag kan rijzen. Ik had bedacht, om lopend naar het museum te gaan. Het is een wandelingetje van 30 minuten en zo het beslag lekker kan gisten. Ik pak alles in: pannen, beslag, flacons, kwastje, donateursschort en een vrolijk tafelkleedje van de Albert Cuyp. Met Alejandro heb ik om 10.30 uur voor de Tambo afgesproken. Hij leent me zijn gasfornuis en gasfles uit. Op voorwaarde dat ik de gasfles geen minuut uit het oog verlies. Er is nu nergens in La Paz gas te koop door de staking. Alejandro moet namelijk de hele dag werken en kan er zelf niet bij zijn. Ik verzeker hem ervan dat ik, voordat ik naar mijn tweede afspraak ga, de fles met taxi naar mijn pension breng en deze in de kluis zet. Ik betaal zijn taxi, het gebruikte gas en wat extra. Bij het museum ontmoet ik snel Alejandro, hij geeft me alles, legt snel uit hoe het fornuis werkt, en gaat snel werken. Alejandro heeft jaren in Amsterdam gewoond, vandaar dat ik hem kan verstaan. Helaas is het museum nog niet open. Als een bepakte en verdwaalde ezel wacht ik bij de deur. Er is in deze periode veel oproer bij het museum. Meteen komt de politie op me af, gebarend. In het Italiaans/Spaans leg ik uit dat ik bij het museum hoor.

Opeens gaat de deur open en Maria Teresa Rojas heet me welkom en vertelt de politie dat het ok is. Ik ga de patio in en installeer alles. Bij het uitpakken van de beslagflessen zie ik dat deze helemaal bol staan van de spanning. Door de hoogte werkt de gist drie keer zo sterk. Ik probeer voorzichtig een fles te openen, de fles explodeert en overal ligt poffertjesbeslag! Ik zit helemaal onder en het kunstwerk van Konrad Karsten is bijna hierdoor vernield. De museumassistent blijft heel relaxed, haalt 3 emmers water en spoelt overal het beslag weg. Ook hier gaat alles zeer ontspannen en met veel positivisme gepaart. Een leermoment voor iedere Hollandse stresskip. Ik ga mezelf in de toilet beslagvrij maken. Gelukkig had ik mijn schort nog niet aan. De tweede fles open ik op een andere manier. Deze keer haat het goed. Alleen is het bakmengsel anders, er zit meer lucht dan beslag in. Hierdoor worden de poffertjes klein en met veel gaten. Het museum begint vol te lopen. De baklucht verspreidt zich heel snel in de patio en door de rest van het museum. Binnen tien minuten heb ik een rij van 50 wachtenden om me heen, waaronder de Nederlandse ambassadeur en zijn vrouw. Kinderen krijgen voorrang van mij. Collega kunstenaars helpen mij de poffertjes uit te delen. De Hollandsje vlag-prikkertjes doen het erg goed. Het is een mega poffertjes succes. Ik ben heel druk bezig, en zie dat veel mensen smullen, genieten. Ook de pers maakt verslag. Ik heb nog nooit met zoiets kleins en simpel als poffertjes, zoveel mensen verrast en blij gemaakt!

RITZ HONOUR PRIZE

Opeens is de opening afgelopen. Iedereen haast zich naar de volgende happening. De patio is bijna leeg. Gonneke en een paar kunstenaars zijn er nog. Ik begin mijn spullen op te ruimen. Totdat Norma Campos Vera, de hoofdorganisator van SIART, naar me toe komt. Ze vond Citymap&Citysnack een hele happening, heeft genoten van de poffertjes en de reacties op dit gebeuren. Ze vertelt verder dat mijn project de Ritz Honour Prize gewonnen heeft. Een hele week verblijf in het vijfsterren hotel Ritz heb ik gewonnen! Ik loop al in de wolken van blijdschap door het succes van de Citysnack (poffertjes). NU ben ik nog blijer, vooral verrast dat dit succes meteen verzilverd wordt in de vorm van een luxueuze prijs. een beetje luxe op zijn tijd kan zelfs ik erg waarderen. Ik besef dat alles draait om energie en dat je dingen gewoon moet doen. Het lijkt net alsof er magische energie in deze geweldige stad is. Zeer tevreden stap ik vol bepakt met gasfles en fornuis de taxi in, deponeer het kookstel in de kluis van het pension en ga lunchen met Gonnenke en een paar kunstenaars. Laat in de middag heb ik een afspraak met Alejandro. Hij had de directrice van de basisschool gebeld. We hebben een afspraak voor morgenmiddag. We hebben geen adres, we hoeven maar een ALFA taxi in te stappen en elke chauffeur rijdt ons naar het huis van Mercedes Valdiviesa. Om 23 uur komt Alenjandro met taxi zijn gas en fornuis bij het pension afhalen. Ik reken met hem af en spreek met hem af om op woensdag bij Mercedes langs te gaan. De volgende dag ga ik naar het Ritz. Zelfs de taxichauffeur kijkt verbaasd als ik mijn eindbestemming noem. Het blijft bizar dat ik, helemaal platzak kunstenaar uit Amsterdam, alle dubbeltjes heb moeten omdraaien om überhaupt in La Paz te kunnen komen en nu in het duurste hotel van La Paz beland. Ik weet niet wat me overkomt. Als ik dan de kamer binnenstap zie ik een lange gang, ga de hoek om en zie dat ik de komende dagen in een grote suite zal logeren. Ik probeer het tweede bed aan Lily Vranic (kunstenaar uit London) te geven, maar dat mag van het Ritzmanagement niet. Door mijn drukke schema geniet ik kort maar heel intens van het heerlijke matras, het eten en het bad!

PAMPAHASI

Met Alejandro stap ik op Plaza San Francisco een Alfa taxi in. Na 40 minuten komen we aan bij Mercedes. Mercedes spreekt enkel Spaans. Gelukkig spreekt haar dochter vloeiend Duits. We hebben een heerlijke lunch met leuke gesprekken. Helaas versta ik letterlijk niet veel. Toch kan ik het allemaal goed volgen. Ik ontdek dat communiceren veel uit gebaren, bliken, openheid en energie bestaat. Ik voel dat we op dezelfde lijn zitten, ook omdat ik door Marianne K. ben geïntroduceerd. Marianne en SNKP werken al jaren met Mercedes samen. in projecten over taalvorming. Voor de organisatorische details vaar ik meer op Alejandro af. We spreken af dat we donderdag en vrijdag de hele ochtend komen tekenen op de basisschool Dalia Gambarte, waar Mercedes de directrice is. Ook nu hebben we geen adres enkel aanwijzingen. Donderdagochtend om 8 uur vertrekken we, eerst een Suzukibusje, vol gepropt tot Pampahasi Bajo. Dit is een arme wijk die op 3800 meter hoogte ligt. Bij de eindhalte nemen we een taxi, de chauffeur denkt te weten waar Dalia Gambarte is. Na een uur komen we bij het schoolplein van Dalia Gambarte aan. We gaan tekenen in het bijgebouw, deze ligt nog hoger. Het laatste stuk wandelen. De berg op is heel zwaar. Ik voel heel goed hoe ijl de lucht hier is. Maar oooooh zo mooi blauw. Ik voel me letterlijk op het dak van de hemel dansen, wederom magische energie!

CITYMAP&CITYSNACK *Dalia Gambarte*

Eerste dag: we komen om 11 uur aan, door de lange zoektocht zijn we een uur te laat. Ik bied mijn excuses aan, via Alejandro dan. Vandaag is hij erbij, morgen moet hij werken en zal ik via mijn gebaren moeten communiceren. In mijn enthousiasme laat ik hen de mooie stiften zien. Weer vergeet ik dat we op 3850 meter hoogte zijn. Zo explodeert de eerste Poscastift voor mijn gezicht, de directrice's bank en ik zitten onder de blauwe verf. Wat een blunder: en te laat komen en meteen alles onder de verf. Ik dacht hoe kom ik hier weer uit?? Simpel bleek later, gewoon: aan de slag tekenen en kokerellen!

Vandaag zijn er twee groepen. Groep een met kinderen tussen 3 en 6 jaar; groep 2 met 55 kinderen tussen 7 en 11 jaar oud. Alejandro vertelt aan de zes leerkrachten wat de bedoeling is. Ik pak het materiaal uit, samen met Mercedes en de leraren begin ik alle potloden te slijpen. Het idee is dat iedereen zijn eigen stad (La Paz) tekent. Als dank krijgen ze poffertjes. Geweldig! Alle kids zijn super fanatiek! Ik ga dan naar de keuken om het beslag te maken. Uiteraard had ik alle ingrediënten meegenomen. En ik weet dat ik nu minder gist moet gebruiken. Ik maak 6 liter beslag. Er zijn twee beroepskokkinen die mij komen helpen. De kinderen tekenen, de poffertjespannen staan op het vuur en ik word even door Mercedes rondgeleid door het bijgebouw. Zo zie ik o.a. de bibliotheek en het videolokaal (met een hele oude televisie en videorecorder erin). Deze directrice doet zoveel goeds met deze kids. Vooral door ze op het rechte pad houden. De kids zijn heel happy, sommige kijken me aan alsof ik de hulk ben, omdat ik zo groot en bleek ben. De koude poffertjes gingen erin als warme broodjes. Iedereen gebruik het Hollands-prikkertje als medaillon. Ze zijn zo blij. De tekeningen worden ingeleverd. Morgen gaan de tekenlerares en ik de beste 5 tekeningen selecteren. Ik ruim op en ga samen met juffrouw Christina terug naar het centrum. Vrijdagochtend om 8 uur met Christina afgesproken. We gaan samen naar Pampahasi. In de plaatselijke levensmiddelenkiosk koop ik nog 2 eieren.

Op deze 2e dag werk ik met een klas van 22 kinderen, tussen 12 en 17 jaar oud. Met deze jongeren ga ik de eerste Citymap maken. Een getekende stadsplattegrond van La Paz. Hiervoor heb ik een groot stuk canvas meegenomen, naast de vele kleurpotloden en Poscastiften. Met deze oudere kids durf ik de Posca's te gebruiken. Het is heel bijzonder, want ik heb geen tolk nu, dus handel ik vanuit mijn vertrouwen en focus: ik moet het gewoon doen en laat het gebeuren. Vandaag zijn er dezelfde leerkrachten, dat scheelt. Ik leg het canvas, de Posca's en een groot stadplattegrond van La Paz op de tafels. Wel valt me op dat de groep het eng vindt en niet op dit witte canvas durft te tekenen. Ik zie veel onzekerheid in de blikken van de jongeren. Dit zijn pubers. Zeker de jongens zijn stoer en moeten niks van tekenen hebben. Als schilder ken ik al te goed de angst voor het witte vlak, dus heb ik het vlak gebroken en heb ik als eerste op het canvas een gele El Prado getekend. Ik moet zeggen uiteindelijk is dat het lelijkste stuk van de hele Citymap geworden. Ook vang ik enkele aanwijzingen van de leerkrachten op. In Bolivia bestaat het onderwijs uit kijken en nadoen, door te kopiëren leren. Zo kijkt iedereen druk naar de plattegrond. Met mijn gebaren en glimlach leg ik de nadruk op het improviseren: gewoon tekenen wat in je opkomt, zonder logica. Associatief tekenen, en dan reageren op wat op het vlak gebeurt. De Citymap is tenslotte een imaginair portret van een stad, in dit geval van de eigen bekende stad La Paz. Dus alles mag. Aan het toenemend enthousiasme maak ik op dat deze pubers een ontdekkingsreis op het platte vlak zijn begonnen, met een prachtig en uniek resultaat. Leuk om te zien dat improviseren snel opbloeit ook wanneer het niet is aangeboren. Vandaag hoop ik deze kinderen een nieuwe kijk op hun stad, het tekenen en het liefst ook op het leven te hebben aangereikt.

CITYMAP *Dalia Gambarte*

Hier links de eerste Citymap. de kinderen zijn erg onzeker maar na de eerste 10 minuten was het ijs gebroken. Ik zag de kinderen letterlijk tijdens het tekenen opbloeien. De creativiteit is niet te stoppen. Ze gaan helemaal los.

De eerste Citymap is geboren! En deze is prachtig geworden! Naast de Citymap had deze groep ook ieder een eigen tekening van LaPaz getekend. Ook deze tekeningen worden ingeleverd.

De poffertjes volgen nu. Ook deze kinderen zijn helemaal blij; eentje kijkt zowel verbaasd als blij. Weer verspreidt zich overal de typische Hollandse geur van roomboter en bloem, maar nu op 3850 meter hoogte. Ik moet zeggen, de poffertjes van vandaag waren de eerste echte lekkere. Ik begin aan de hoogte te wennen!

Als de kids eten selecteer ik samen met de tekenjuf de drie winnaars van de jonge kinderen en de drie puberwinnaars. Beetje bij beetje stroomt het lokaal vol met alle kids, ook de kinderen van gisteren. Juf Christina (met geel vestje) roept iedereen tot de orde en legt uit dat de winnaars bekend worden gemaakt. In het Nederlands, gebarend en lachend dank ik iedereen, af en toe met Gracias Nino's! en Evviva LaPaz! er tussendoor.

Alle kids zijn muisstil en vol spanning aan het genieten van het-gene wat komen gaat. Ik voel een deken van dankbaarheid en enthousiasme. Opeens het besef hoe verwend we in Nederland zijn, dat we te vaak kleine dingen (een portie poffertjes) niet meer waarderen, maar als vanzelfsprekend beschouwen. Terwijl hier op deze hoogte waar alles schaars is, alles vol enthousiasme wordt ontvangen. Hier leer ik weer de kleine dingen te waarderen. Ik beslis dit vast te houden en vooral vaker te doen.

De bekendmaking van de zes winnaars is nog leuker. Bij elke naam is er veel gejuich, gelach en telkens een daverend applaus!

Ik fotografeer elke winnaar met medaille en tekening.

Als dank schenk ik de poffertjespannen, mijn Blokker zeef en garde aan de school. Ik mag alle tekeningen meenemen. Het afscheid valt zwaar. Samen met Christina het Suzuki busje in, overstappen, weer afscheid, taxi in en ik ben terug in het Ritz. Ik heb nog twee dagen om de Boliviaanse kunstenaars te ontmoeten. Vanavond eerste ontmoeting met PC, fotograaf en kunstenaar uit zona Sur.

CITYMAP

winnaars van de Citymap tekenwedstrijd

Hier boven de winnaars van de eerste dag (kinderen tussen 5 en 12 jaar). V.l.n.r.: 1e, 2e en 3e plaats.
Hier onder de winnaars van de tweede dag (kinderen tussen 12 en 17 jaar). V.l.n.r.: 1e, 2e en 3e plaats.

ZONA SUR

Boliviaanse kunstenaars

Zona Sur, de laagste en rijkste wijk van La Paz, op 3000 meter hoogte. Met een taxi ben je er in 30 minuten, je voelt dan je oren piepen, want in 30 minuten daal je ruim 600 meter. De omgeving is erg dor en droog. In tegenstelling tot het overvolle centrum van LaPaz, lijkt dit op een bergenwoestijn, met brede wegen, dure auto's en veel huizen achter muren. Zona Sur heeft zijn eigen centrum. Hier waar je je bijna in Amerika, er is een Mac Donald, een pizzeria, een Benetton enz. Ook de mensen die hier lopen lijken op westerlingen. Ik herken zelfs de huidige mode.

Vandaag ga ik naar een opening in Galeria 3S Arte. De taxi kon het niet vinden, hierdoor heb ik een hele rondleiding door deze vreemde wijk gehad. Eenmaal aangekomen ontmoet ik PC en Cecilia Lambo. Cecilia is kunstenares en geeft les op de kunstacademie van laPaz. Ze heeft kunstgeschiedenis in Duitsland gestudeerd en spreekt goed Duits. We gaan naar Cecilia's huis. Hier leg ik mijn plan uit, Citymap&Citysnack krijgt een vervolg, waarin ik met Boliviaanse kunstenaars wil samenwerken. Deze maken dan een Citymap van Amsterdam. Op een weblog (<http://citymapsnapk.blogspot.com>) worden foto's van La Paz en van Amsterdam gepubliceerd. De Boliviaanse kunstenaars kijken daar naar de foto's van Amsterdam. De Amsterdamse kunstenaars kijken naar de foto's van La Paz om dan een Citymap te maken van La Paz. Ook hier gaat het om een imaginair portret van de andere stad, en om het associatief tekenen. Cecilia is enthousiast! We spreken morgenochtend bij Erika Ewel thuis af. Dat is zondagochtend en tevens mijn laatste dag in Bolivia. Wel vreemd om te merken dat alle professionele kunstenaars hier of rijk zijn of een goede baan ernaast hebben. Kunst is hier zaak voor de welgestelden. Als je geen geld hebt, heb je de luxe niet om kunstenaar te zijn.

Erikaa Ewel / Cecilia Lampo / PC

Zona Sur, is heel groot. Na een tweede dwaaltocht door deze grote wijk vindt de taxi het huis van Cecilia. Samen met haar gaan we naar Erika Ewel. Patricia T, eigenares van galerie Es Arte heeft me Erika aangeraden, omdat ze goed engels spreekt en heel goed communiceert. Erika woont in een groot huis, achter een hek en met twee Indiaanse kindermisjes. Dit huis ziet er uit als een directeurswoning i.p.v. een kunstenaarswoning in Oud-West (Amsterdam). We gaan naar het atelier. Ook hier moet ik wennen. Het is een goed ingerichte werkruimte: chique tafels, veel boeken, materialen een splinternieuwe Apple computer. Nogmaals leg ik mijn plan uit. Ik leg ook uit dat de Citymaps in een tentoonstelling in Amsterdam worden tentoongesteld. Wel vermeld ik erbij dat zij de subsidies zelf moeten regelen. Ze knikken, maar ik zie aan hun ogen dat dat er niet snel van zal komen. Ook hier bespeur ik een andere houding. Er zijn heel weinig galleries in LaPaz. Erika zit bij de belangrijkste, Galeria Es Arte. De galerist regelt hier alles en de kunstenaar hoeft enkel in het atelier te werken. Zelf een tentoonstelling organiseren zit er niet bij. Ook hier merk ik dat juist het verschil mij bewust maakt van mijn identiteit. Ik ben blij te merken dat ik als westerling erg zelfstandig en autonoom ben. Dat ik enkel hoeft te bedenken en dan kan uitvoeren. Het besef van deze vrijheid maakt me sterk en nieuwsgierig naar meer!

Iedereen is enthousiast. Zowel Erika als Cecilia doen mee! Ik wil met vrouwelijke kunstenaars werken, omdat ik zelf een vrouwelijke kunstenaar ben. Zo hoop ik de verschillen tussen de Amsterdamse en de La Paz kunstenaars duidelijker te maken. Ter voorbereiding deel ik plattegronden van Amsterdam uit. We wisselen e-mails, telefoonnummers, webpages e.d. uit.

Mijn telefoon gaat, Marianne K is in La Paz gearriveerd. Ik heb nog 4 uur voordat ik alle souvenirs en tekeningen in mijn koffer ga pakken. Weer een afscheid, maar eentje die een begin is. Ik neem een taxi en ga naar het centrum van Zona Sur. Een taxi kost tussen 6 en 20 Bolivianos, tussen €0,50 en €2,-.

TERUG

Zondagochtend 6 november 2005, ik sta op om 4 uur 's ochtends. Mijn vlucht is om 8.50 uur. Het vliegveld is in El Alto. El Alto ligt 4100 meter hoogte op een tempelberg. Het is ca. 1 uur rijden met de taxi. Check me om 5.30 uur uit in het Ritz. Er ligt nog een presentje van Mercedes V. Het was leuk in het Ritz, maar ik verlang weer naar mijn eigen simpele onderkomen. Heb zin in Amsterdam. Toch zal ik deze stad erg gaan missen! La Paz slaapt nog, niemand op straat, wel veel legervoertuigen vol militairen. Deze rit is een unieke tocht, mijn oren piepen vaak. Hoe hoger ik kom hoe mooier het uitzicht, al die typische huizen, zonder mortel en stuc laag. Zoals op de grote foto: een zee van huizen. Met nog steeds die hemelsblauwe lucht en het zinderende licht. Ja, er is echt een bijzondere energie in deze stad! Met dit beeld eindigt sprookjesland La Paz.

TERUGREIS

Eenmaal in El Alto op het vliegveld is inchecken al te vermoeiend, de hoogte, het afscheid en het slaaptkort spelen me parten. Ik zoek afleiding en koop een cd met typische Boliviaanse muziek, drink in een uur tijd 2 liter water en dwaal door het kleine vliegveld van El Alto. Ik heb een lange reis voor de boeg: 32 uur reizen. Ik vlieg weer via Lima, Bonnaire, Schiphol. Alleen nu moet ik 14 uur in Lima wachten. Zo zal ik 32 uur onderweg zijn. De eerste vlucht gaat goed. Deze vlucht daalt 4100 meter hoogte in anderhalf uur tijd. Mijn lichaam moet weer wennen aan het zeeniveau. Lima's vliegveld is letterlijk uitgestorven. Ik voel me hier een beetje verloren. Deels omdat ik door het hoge zuurstofgehalte in de lucht, super actief ben. En deels omdat ik naar huis wil. Ik ga terug naar het hippe internetcafé, waar ik ook op de heenweg heb gezeten. Hier surf en mail ik een uurtje. Zo werk ik de weblog bij en stuur een paar mails. Stap dan het vliegtuig in naar Bonnaire. Hier komen we midden in de nacht aan. Een uur benenstrekken op dit tropisch maar ook verlaten paradijs. Hier is warm, Lima was koud. Tenslotte de derde en langste rit naar Amsterdam, 14 uur vliegen. Ik slaap als een os. Wat was ik uitgeteld! Ik land op Schiphol op 7 november om 17.30 uur. Een welkomscommitté wacht me op. Schiphol duurt wat lang, want tsja ik kom uit Bolivia, via Bonnaire, ben kunstenaar en probeer de reden van mijn bezoek uit te leggen (CMCS kunstproject). Dit in verwarde toestand, na een reis van 32 uur. Oh ja ik ben ook nog eens hyperactief door de zuurstof. Je begrijpt: de douane moest alles open maken en checken. Want ik kan, of een een bolletjesslikker uit Bonnaire, of cocainesmokkelaar uit Bolivia zijn. Voordat ik Schipol uitloop is het een uur later. Het was een geweldige reis en ervaring die ik voor geen goud had willen missen!

Apart wil ik Marianne K (SNKP) nog vermelden en bedanken. Zonder haar gedrevenheid, netwerk en betrokkenheid van dit project zeker niet mogelijk geweest! Marianne K is voorzitter van SNKP, Stichting Kleine Projecten Bolivia, www.snkp.nl

vervolg van de terugreis, via Bonaire, heel veel wolken. Na 14 uur weer terug op Schiphol.

Na een reis van 32 uur ben ik eindelijk thuis aangekomen. Ik voel me erg goed, voel de extra zuurstof in mijn bloed gieren. Als je van 3600 meter goote afdaalt tot zeeniveau heb je opeens heel veel rode bloedlichaampjes in je bloed, en zo ook heel veel zuurstof en energie. Ik heb de eerste dagen 5 mooie tekeningen gemaakt. Normaliter het werk van een maand.

Het was een prachtig avontuur, die me heel veel heeft geleerd. Vooral is me opgevallen hoe wij als Nederlanders bevoorrecht zijn. Dat we minder zouden moeten zeuren, en vooral niet teveel denken maar gewoon dingen doen, hele simpele dingen. In Bolivia heb ik de mix van onbezonnen ludieke acties herontdekt. Deze ervaring wil ik vasthouden en verder toepassen, door nog meer Citymaps en Citysnacks te maken.

dit was mijn reisverslag

back at home!!!!

